

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1. B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2. Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3. G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4. X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6. U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7. D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8. G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9. G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10. R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11. Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12. Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13. N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14. M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15. N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16. N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17. S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIY QO'MITASI

1. M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2. M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3. U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4. F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5. L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6. M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7. Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8. M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9. G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10. R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11. M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12. F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13. N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14. M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15. M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16. M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

НЕЙРОПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЁРДАМИДА МАНТИҚИЙ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ

Халмирзаев Мамиржон Ахунжанович,
Алфраганус университети “Математика ва физика”
кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация: Нейропедагогика бу фаннинг ривожланиши нейроилм, психология ва педагогиканинг уйғунлашуви натижасида юзага келиб, шахсийлаштирилган таълим жараёнини ташкил этишда муҳим аҳамият касб этади.

Калит сўзлар: Нейропедагогика, технология, нейроилм, когнитив, нейропластик.

Нейропедагогик технологиялар ёрдамида мантиқий фикрлашни ривожлантиришнинг методологик асослари таълим жараёнида инсон миясининг когнитив ва нейрофизиологик хусусиятларини инобатга олган ҳолда самарали ўқитиш усуллари ишлаб чиқиш ва қўллашга қаратилган. Бу асослар нейроилм, педагогика ва психология фанларининг уйғунлигига таяниб, ўқувчиларнинг мантиқий фикрлаш қобилиятини юксалтириш учун турли метод ва технологияларни қўллашни назарда тутди.

Методологик асосларнинг мақсади – мантиқий фикрлаш жараёнида мия фаолиятини фаоллаштириш, таҳлилий қобилиятларни ривожлантириш ва ўқув жараёнидаги самарадорликни оширишдир. Ушбу технологиялар таълимнинг барча босқичларида қўлланилиб, ўқувчиларда мустақил фикрлаш, танқидий ёндашиш ва муаммоларни оқилона ҳал қилиш кўникмаларини шакллантиради.

Нейропедагогик технологияларнинг методологик тамойиллари таълим жараёнида инсон мияси фаолиятининг хусусиятларини ҳисобга олишга асосланади. Бу тамойиллар педагогика, нейроилм ва психологиянинг уйғунлашуви орқали ўқувчиларнинг мантиқий фикрлашини ривожлантиришда самарали ёндашувларни ишлаб чиқиш имконини беради. Методологик тамойиллар таълим жараёнида индивидуал когнитив хусусиятларни инобатга олиш, тажриба ва амалиётга асосланган ўқитиш, мияда нейрон алоқаларни мустаҳкамлаш ҳамда эмоционал ва мотивациявий муҳитни яратишни назарда тутди. Ушбу тамойиллар орқали нейропедагогик технологиялар таълимда самарадорликни ошириш ва ўқувчиларда чуқур мантиқий фикрлаш қобилиятини ривожлантиришда муҳим ўрин тутди.

Нейропедагогиканинг илмий-амалий пойдевори нейроилм, психология ва педагогика фанларининг интеграциясига асосланади. Бу интеграция инсон мияси фаолиятини чуқур ўрганиш орқали таълим жараёнини самарали ташкил этиш ва шахсийлаштирилган ўқитиш методларини ишлаб чиқиш имконини беради. Нейроилм инсон миясидаги нейрон алоқаларнинг шаклланиши, ахборотни қайта ишлаш жараёнлари ва мантиқий фикрлаш механизмларини ўрганишга қаратилган бўлиб, таълимда когнитив жараёнларни ҳисобга олиш имконини яратади. Масалан, миянинг нейропластиклиги ўқувчиларнинг янги билимларни ўзлаштириши ва уларни амалиётда қўллашда муҳим аҳамиятга эга.

Психология эса инсоннинг когнитив, эмоционал ва бихевиористик жараёнларини ўрганиш орқали нейропедагогик ёндашувларнинг самарадорлигини оширишга ёрдам беради. Психологик тадқиқотлар ўқувчиларда диққатни жамлаш, хотирани мустаҳкамлаш, эътиборни сақлаш ва муаммоларни таҳлил қилиш қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган педагогик технологияларни ишлаб чиқишда муҳим ўрин тутди. Шу боис, нейропедагогикада ўқувчиларнинг индивидуал

психологик хусусиятлари ва таълим жараёнида уларнинг ҳиссий ҳолати алоҳида аҳамиятга эга.

Педагогика эса ушбу илмий билимларни амалиётга татбиқ қилишда асосий рол ўйнайди. Педагогик методлар ва технологиялар нейроилм ва психологияда олинган маълумотларга асосланиб, таълим жараёнини ташкил этишда фойдаланилади. Ўқув жараёнида мантиқий фикрлашни ривожлантириш учун педагогика ўқувчиларнинг индивидуал имкониятларини ҳисобга олган ҳолда интерфаол машғулотлар, баҳс-мунозаралар ва муаммоли топшириқлардан фойдаланади. Шу билан бирга, мия фаолиятини ҳисобга олган ҳолда яратилган инновацион технологиялар таълим жараёнини янада самарали ташкил қилиш имкониятини беради.

Педагогика, нейроилм ва психология интеграцияси орқали нейрпедагогика фани ўқувчиларнинг мантиқий фикрлашини ривожлантиришда илмий асосланган, амалиётда текширилган ва индивидуал хусусиятларга мослашган методларни таклиф этади. Бу интеграция орқали таълим жараёнида билимларни чуқур ўзлаштириш, таҳлил қилиш ва ёдда сақлаш жараёнлари самаралироқ бўлиб, ўқувчиларда мустақил фикр юритиш, танқидий қараш ва оқилона қарор қабул қилиш қобилияти шаклланади. Шу тариқа, нейрпедагогика нафақат назарий билимларни бериш, балки уларни ҳаётда қўллаш ва турли муаммоларга ечим топишда ёрдамчи бўлади.

Мантиқий фикрлашни ривожлантиришда мия фаолиятини ҳисобга олиш тамойиллари нейрпедагогиканинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланади. Чунки инсоннинг фикрлаш жараёни бевосита миядаги нейрон алоқаларнинг фаолияти билан боғлиқ бўлиб, таълим жараёнида миянинг когнитив хусусиятларини инобатга олиш ўқувчиларда мантиқий таҳлил қилиш, хулоса чиқариш ва муаммоларни ечимини топиш қобилиятини ривожлантиришда самарали ҳисобланади. Мия фаолиятини ҳисобга олиш тамойиллари ўқув жараёнида индивидуал ёндошувни таъминлайди, чунки ҳар бир инсоннинг мияси маълумотни қабул қилиш, қайта ишлаш ва сақлашда турли даражадаги хусусиятларга эга.

Мия фаолиятини ҳисобга олишнинг асосий тамойилларидан бири — **нейропластиклик** тамойилидир. Нейропластиклик инсон миясида янги нейрон алоқаларнинг пайдо бўлиши ва мустаҳкамланиш жараёни бўлиб, таълим жараёнида маълумотларни такрорлаш ва амалиёт орқали мустаҳкамлаш орқали мантиқий фикрлаш ривожланади. Шу сабабли, ўқув жараёнида ахборотни турли усулларда қайта кўриб чиқиш, амалиётда қўллаш ва таҳлил қилиш каби машғулотлар нейрон алоқаларнинг барқарорлашишига ёрдам беради.

Иккинчи муҳим тамойил – **ўрганиш жараёнида сенсор интеграциясини таъминлаш**дир. Мия ахборотни кўриш, эшитиш ва ҳаракат орқали қабул қилиб, уни таҳлил қилади. Шу боис, мантиқий фикрлашни ривожлантиришда кўп сенсорли ўқитиш усулларида фойдаланиш тавсия этилади. Масалан, визуал материаллардан (диаграммалар, графиклар), аудиоматериаллардан (маърузалар, подкастлар) ва амалиёт машғулотларидан фойдаланиш талабаларнинг таҳлил қилиш қобилиятини ошириб, маълумотларни ёдда сақлашини енгиллаштиради.

Эътибор ва хотира жараёнларини ҳисобга олиш ҳам мантиқий фикрлашни ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга. Мия маълумотни қайта ишлашда диққатни бир нуқтага қаратганда самарали ишлайди. Шунинг учун таълим жараёнида узоқ муддатли диққатни таъминлаш учун қисқа, аммо мазмунли машғулотлар ташкил этиш керак. Бундан ташқари, ахборотни қисмларга ажратиб ўргатиш ва уларни босқичма-босқич таҳлил қилиш ёдда сақлаш ва мантиқий хулоса чиқаришда ёрдам беради.

Ёрқин эмоциялар миядаги ахборотни узоқ муддатли хотирада сақлашга ёрдам бериши сабабли, **эмоционал муҳитни ҳисобга олиш** ҳам муҳим тамойиллардан бири ҳисобланади.

“Ҳар бир бола ўзига хос равишда ривожланади ва унинг билимларни ўзлаштириши унинг когнитив ривожланиш босқичига мос келиши керак. Оқилона ўқитиш фақат материални етказиш эмас, балки ўқувчининг фикрлаш қобилияти ва қизиқишига мос усулларни танлашдир”[J. Psychology and Pedagogy. Viking Press. 1970. –P.246.].

“Ўқитишнинг энг яхши усули – бу ўқувчиларни амалда тажриба қилишга йўналтиришдир. Тажриба орқали инсон билимларни фақат ёдлаб қолмасдан, уларнинг ҳаётий аҳамиятини англайди ва тўғри хулоса чиқаради”[J.Democracy and Education. Macmillan. 2016. –P.141.].